

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра загальної фізики і фізики теплоенергетичних та хімічних процесів

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор навчально-педагогічної роботи

О.В. Запорожченко

2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 10 – природничі науки
(шифр і назва)

Спеціальності -105- Прикладна фізика та наноматеріали,
104- Фізика та астрономія,

Освітня програма Прикладна фізика та наноматеріали
Фізика та астрономія,

Вид дисципліни нормативна

Факультет математики, фізики та інформаційних технологій
(назва факультету)

2020 – 2021

Програму рекомендовано до затвердження Вченою Радою факультету математики, фізики та інформаційних технологій «З» вересня 2020 року, Протокол №1

Розробники програми:
кандидат фізико-математичних наук, доцент Орловська С.Г.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри загальної фізики і фізики теплоенергетичних та хімічних процесів
Протокол № 1 від "28" серпня 2020 року

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

Гоцульський В.Я.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено навчально-методичною комісією (НМК) ФМФІТ:

Протокол № 1 від " 3 " вересня _____ 2020 року

Голова НМК

_____ (підпис)

Ніцук Ю.А.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Основи екології» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки першого рівня вищої освіти (бакалавр). Галузь знань: 10 –“Природничі науки”. Спеціальності: 105-«Прикладна фізика та наноматеріали» , 104- Фізика та астрономія,

Освітньо-наукові програми: «Прикладна фізика та наноматеріали», «Фізика та астрономія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни :

Кінцева мета вивчення дисципліни «Основи екології» спрямована на формування у студентів матеріалістичного світогляду, мати уявлення про фізичні закономірності в природних явищах. Студенти повинні розуміти природні явища з наукової точки зору, вміти використовувати фізичні закони для їх пояснення, володіти знаннями щодо біологічної дії фізичних забруднень, методів і засобів захисту. Вивчення дисципліни передбачає отримання знань та вмінь, які необхідні фахівцю - фізику в його майбутній професійній діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- надання студентам знань щодо загальних законів функціонування екосистем різного рівня, основних джерел антропогенного забруднення навколишнього середовища в Світі та Україні;

- проведення аналізу фізичних механізмів руйнування біосфери людиною, засобів запобігання цим процесам та відновлення її життєвого середовища;

-оволодіння студентами знаннями щодо впливу фізичних полів природного та антропогенного походження на біологічні об'єкти, способів захисту від них.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1),
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (К02);
- Прагнення до збереження навколишнього середовища (К10).

Фахові компетентності:

- Здатність використовувати сучасні теоретичні уявлення в галузі фізики для аналізу фізичних систем (СК6).
- .-Здатність моделювати фізичні системи та астрономічні явища і процеси (К21)
- Здатність використовувати базові знання з фізики та астрономії для розуміння будови та поведінки природних і штучних об'єктів, законів існування та еволюції Всесвіту (К22).

1.3. Кількість кредитів 2.

1.4. Загальна кількість годин – 60

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Нормативна
Денна форма навчання
Рік підготовки
4-й
Лекції
Всього 18 год
Практичні/семінарські
0 год.
Лабораторні
0-
Самостійна робота

Всього 42 год.
У тому числі індивідуальні завдання
-

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з освітньо-науковою програмою «Прикладна фізика та наноматеріали» спеціальності 105 – Прикладна фізика та наноматеріали та з освітньо-науковою програмою «Фізика та астрономія» спеціальності 104-Фізика та астрономія студенти можуть досягти наступних результатів навчання:

- оволодіти знаннями щодо основних законів розвитку та функціонування екосистем різного рівня, впливу фізичних явищ на природний фон Землі;
- проводити аналіз основних джерел техногенного забруднення біосфери, засобів захисту та відновлення навколишнього середовища;
- пояснювати, з використанням фізичних законів та явищ, вплив енергетичних забруднень на природу та людину, проводити оцінку ступеня забруднення.
- знати фізичні величини, які використовуються для нормування впливу фізичних полів;
- проводити аналіз природних та техногенних небезпек і прогнозувати їх розвиток.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Взаємодія людини і природного середовища

Тема 1.. Предмет та задачі екології, основні поняття, біосфера

1.1. Необхідність екологічних знань. Основні терміни та визначення екології. Класифікація в екології. Об'єкти екологічних досліджень. Зв'язок екології з іншими науками.

1.2. Поняття екосистеми, біогеоценозу, біосфери. Структура біосфери. Властивості біосфери. Еволюція біосфери. Роль В.І.Вернадського у вивченні біосфери та ноосфери. Колообіг речовин і енергії в природі.

Тема 2. Забруднення біосфери та засоби її відновлення

2.1. Атмосфера, роль, функції. Забруднення повітряного басейну, способи очистки.

2.2. Літосфера, гідросфера, їх функції та забруднення. Природні ресурси та нераціональне використання надр.

Розділ 2. Фізична екологія.

Тема 3. Природний фон Землі

3.1. Класифікація природних та техногенних фізичних забруднень. Природний фон. Сонячне випромінювання. Магнітне поле та магнітосфера Землі. Атмосферна електрика.

Тема 4. Механічні забруднення

4.1. Класифікація енергетичних забруднень. Механічні забруднення. Шуми. Джерела шуму природного і техногенного походження. Методи захисту від шумів.

4.2. Вібрації. Нормування. Методи і способи захисту від вібрацій.

Тема 5. Електростатичні і електромагнітні забруднення.

5.1. Електромагнітні поля (ЕМП). Біологічна дія ЕМП, нормування.

5.2. Радіопоглинаючі матеріали.

Тема 6. Теплове випромінювання і забруднення

6.1. Радіаційний і тепловий баланс Землі. Ентропія і теплове випромінювання Землі.

6.2. Парниковий ефект.

Тема 7. Ультрафіолетове забруднення

7.1. Природні і техногенні джерела ультрафіолетового випромінювання (УФВ). Біологічна дія УФВ. Нормування.

7.2. Механізм утворення і руйнування озонового шару. Захисні властивості атмосфери від дії УФВ.

Тема 8. Радіоактивне випромінювання.

7.1. Види іонізуючих випромінювань, фізичні властивості. Одиниці вимірювання, дозиметрія. Біологічна дія продуктів радіоактивності.

7.2. Нормування іонізуючих випромінювань і способи захисту від них.

7.3. Атомна енергетика, аварії на атомних станціях.

Тема 9. Кислотні дощі

9.1. Склад і утворення кислотних дощів. Вплив кислотних опадів на навколишнє середовище. Способи захисту від кислотних дощів. Ядерна зима і ядерна ніч.

Розділ 3. Екологічні проблеми України та її регіонів.

Тема 10. Антропогенне забруднення навколишнього середовища України.

10.1. Аналіз природних та техногенних небезпек і прогнозування їх розвитку. Основні джерела антропогенного забруднення навколишнього середовища України. Міжнародне співробітництво в галузі охорони природи.

Тема 11. Екологічний моніторинг

11.1. Основні методи дослідження стану навколишнього середовища. Фізико-хімічні методи дослідження стану довкілля. Нормування і контроль техногенного впливу на довкілля.

3. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин					
	Усього	Лек.	Пр.	Лаб.	Інд.	СР
1	2	3	4	5	6	7
Розділ 1. Взаємодія людини і природного середовища						
Тема 1.. Предмет та задачі екології, основні поняття, біосфера	6	2		-	-	4

Тема 2. Забруднення біосфери та засоби її відновлення	8	2		-	-	6
Розділ 2. Фізична екологія.						
Тема 3. Природний фон Землі	6	2		-	-	4
Тема 4. Механічні забруднення	6	2		-	-	4
Тема 5. Електростатичні і електромагнітні забруднення.	6	2				4
Тема 6. Теплове випромінювання і забруднення.	4	2				2
Тема 7. Ультрафіолетове забруднення	6	2				4
Тема 8. Радіоактивне випромінювання.	8	2				6
Тема 9. Кислотні дощі	2	-				2
Розділ 3. Екологічні проблеми України та її регіонів.						
Тема 10. Антропогенне забруднення навколишнього середовища України.	4	2		-	-	2
Тема 11. Екологічний моніторинг	4	-				4
Усього годин	60	18		-	-	42

4. Теми індивідуальних самостійних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Сучасні уявлення про виникнення та еволюцію біосфери.	2
2.	Загальні уявлення про потоки енергії та речовини в екосистемі. Поняття трофічної ціни та гомеостазу. Стійкість екосистем і різноманітність видів. Функціонування екосистеми з точки зору законів термодинаміки (рівноважність, нерівноважність).	2
3.	Функціонування екосистем. Екологічні фактори та їх дія. Закон толерантності.	2

4.	Забруднення повітряного середовища. Види та джерела забруднень. Екологічні наслідки забруднень. Методи очищення.	2
5.	Забруднення літосфери і гідросфери. Способи очищення	2
6.	Забруднення природного походження. Атмосферна електрика	2
7.	Магнітсфера Землі	2
8.	Вібрації. Нормування. Методи і способи захисту від вібрацій.	4
9.	Радіопоглинаючі матеріали.	4
10.	Глобальне потепління, прогнози та наслідки	2
11.	Механізм утворення і руйнування озонового шару.	4
12.	Радіація- одна із проблем людства. Види випромінювань. Дози радіаційного опромінення. Нормування радіаційної дії і класифікація радіаційних аварій. Дозиметричні прилади, принцип дії.	4
13.	Аналіз природних небезпечних явищ та ймовірність їх виявів за допомогою фізичних методів і приладів	2
14.	Кислотні дощі, їх вплив на навколишнє середовище	2
15.	Експериментальні методи в екології.	2
16.	Екологічний аналіз Одеського регіону. Екологія Чорного моря.	2
17.	Структура екологічних служб в Україні	2
	Усього	42

5. Методи навчання

Лекції, самостійна робота, тематичні контрольні роботи, індивідуальна робота під керівництвом викладача та консультації, усне опитування, реферат.

6. Методи контролю

Поточне опитування, тестування, поточна перевірка самостійних і контрольних робіт, захист реферату, підсумкова семестрова робота.

7. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточні контрольні роботи, тестування, самостійна робота	Сума
--	------

T1	T2	T3	100
30	60	10	

T1, T2, T3 – теми .

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС (ECTS)

Сума балів за всі види навчальної дисципліни	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Зараховано
85 - 89	B	
75 - 84	C	
70 - 74	D	
60 - 69	E	
35 – 59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Методичне забезпечення

1. Орловська С.Г., Калінчак В.В. Фізичні аспекти в екології / Навчальний посібник.- 2017.- 143 с.
2. Конспекти лекцій, тематичні контрольні роботи, питання до заліку

9. Рекомендована література

Базова

1. Одум Ю. Экология: В 2-х т. Т.1. Пер. с англ. – М.: Мир, 1986. – 328с.
2. Одум Ю. Экология: В 2-х т. Т.2. Пер. с англ. – М.: Мир, 1986. – 376с.
3. Вернадский В.В. Биосфера и ноосфера.-М.: Наука, 1989, – 258 с.
4. В.А. Балтук Основи екології: Підручник. – Київ: Знання, 2007.-519с.
5. Будыко М.И. Эволюция биосферы. – Л., 1984. – 488с.
6. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології.- Київ, Либідь, 2006.-408 с.

7. Джигерей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. -Київ: Знання, 2007.- 422 с.
8. Новоселецький М.Ю., Лико Д.В., Панасюк А.Л., Тищук В.І. Фізична екологія.- Київ: Кондор, 2009.-480 с.
9. Балтук В.А. Радіаційна екологія. - Київ: Знання, 2009.- 309 с.
10. Егоров Ю.А., Носков А.А. Радиационная безопасность на АЭС. – М.: Энергоатомиздат, 1986.
11. Примак А.В. Экологическая ситуация на Украине и ее мониторинг: Анализ и перспективы. – К., 1990. – 44 с.
12. Холонцев А.В. Экосистема Чёрного моря. Учебное пособие для студентов университетов спец. “Охрана окруж. среды” и “Экологическая геология”. Одесса, 1996, – 136 с.

Допоміжна

13. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1991. – 271 с.
14. Рабане К.К. Энергия, энтропия, среда обитания. М., Знание, 1985, – 64 с.
15. Монин А.С., Шишков Ю.А. Глобальные экологические проблемы. М., Знание, 1990, – 47 с.
16. Моисеев Н.Н. Экология человечества глазами математика. М., Молодая гвардия, 1988, – 255 с.
17. Вимірювання іонізуючих випромінювань. Метрологічне забезпечення. ДСТУ 3240-95.
18. Юдасин Л.С. Энергетика: проблемы и надежды. – М., 1990. – 205с.
19. Современное состояние экосистемы Чёрного моря. Сборник статей. М., Наука, 1987, – 240 с.